

KNJIŽEVNA REVIJA

br. 4. 2009.

mh

Ogranak Matice hrvatske Osijek

Stjepan KRASIĆ

Franjo Šanjek, Dominikanci i Hrvati. Osam stoljeća zajedništva (13. – 21. stoljeće), Zagreb, Kršćanska sadašnjost / Dominikanska naklada Istina, 2008, 402 str. , 24 x 16,8 cm, ISBN 978-953-11-0382-4, 120.00 kn.

I. Početkom 2008. dvije udružene izdavačke kuće: KS i DNI, objavile su knjigu dominikanca Franje Šanjeka, profesora crkvene povijesti na Teološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, kao prilog proslavi 800. godine ustanovljenja Dominikanskog reda (1209. – 2009.). Napisana je s namjerom pokazati „osam stoljeća zajedništva” između hrvatskog naroda i Dominikanskog reda, odnosno dominikanske nazočnosti na hrvatskom području. Proslov joj je napisao akademik Lujo Margetić u kojemu predstavlja njezina autora riječima da je „jedan od vodećih hrvatskih povjesničara crkvene i opće povijesti i svakako najpozvaniji da svestrano obradi ovu složenu materiju” te ističe da je „ova knjiga nedvojbeno nezaobilazan temelj za buduća istraživanja povijesti dominikanaca u nas” (str. 7). No, iako nosi ime samo Franje Šanjeka, ona je zapravo zbornik u kojemu su dali svoje priloge još četiri druga autora: Ivica Tomljenović (str. 176-182), Marijan Biškup (str. 187-195, 212-216), Relja Seferović (str. 218-225) i Petar Strčić (str. 227-240). Povod kojim Hrvatska dominikanska provincija objavljuje knjigu objasnio je provincijal Ivan Iko Mateljan (str. 9-10). Knjiga – drugim riječima – ima za svrhu pružiti cjelovit i zaokružen prikaz („vizitkarta”) uloge koju

je Dominikanski red u proteklih osam stoljeća imao na hrvatskom prostoru.

Knjiga je podijeljena na tri dijela: Prvi dio nosi naslov Dominikanci na hrvatskom prostoru (str. 17-132) s daljnjom podjelom na osam podnaslova ili odsjeka od kojih su svakako najvažniji prva tri: Dolazak dominikanaca u Hrvatsku (str. 19-51). U njemu je riječ o dolasku dominikanaca u Hrvatsku počevši od Istre (str. 19-20), Rijeke i Hrvatskog primorja (str. 20-23), uz Dalmatinsku obalu i na otocima (str. 24-32), u središnjoj Hrvatskoj (str. 32-42), u „Međurječju”, kako naziva Posavinu i Podravinu (str. 42-45), u Pokuplju i Pounju (str. 47-48) te, konačno, u Bosni (str. 49-51). Drugi odsjek nosi naslov Ustroj dominikanskih zajednica na hrvatskom prostoru (13. – 20. stoljeće) (str. 53-75) s podnaslovima: Dalmatinska dominikanska provincija (1378-1835), Dubrovačka dominikanska kongregacija (1487-1835), Hrvatska dominikanska kongregacija (1508. – 1587.), Dalmatinska dominikanska provincija (1835.-1962.) i Hrvatska dominikanska provincija (1962.) zaključivši taj dio popisom provincijala i vikara (str. 61-77). Treći odsjek posvećen je Dominikancima i razvoju hrvatskog školstva (str. 79-90). Tu su izložene teme: Kažotićeva katedralna škola u Zagrebu prvi viši studij u Hrvata (str. 81-87), Stojkovićev prijedlog generalnog studija u Dubrovniku 1424. (str. 88-90), Generalni provincijski studij u Dubrovniku 1886.-1967 (str. 90).

U drugom dijelu pod naslovom *Galerija hrvatskih dominikanaca* (str. 135-240) prikazani su, u kraćem ili dužem izvodu, život i rad sljedećih ličnosti: Pavla Dalmatinca, bl. Augustina Kažotića, Martina Zadranina, Ivana Stojkovića, Andrije Jamometića, Benjamina Hrvata, Klementa Ranjine, Vinka Paletina, Ignacija Aquilinija, Serafina Marije Cerve-Crijevića, Anđela Miškova i Hijacinta Boškovića.

Treći dio sadrži Leksikon hrvatskih dominikanaca (str. 243-335) ili spomen na 1110 značajnih i manje značajnih dominikanaca od početaka do u najnovije vrijeme.

Knjiga završava izvodima iz dviju recenzija. U prvoj akademik August Kovačec – između ostaloga – navodi da je „ovaj rukopis, plod dugotrajna autorova bavljenja poviješću Dominikanskog reda na hrvatskim prostorima. Osim svoje strukovne historiografske vrijednosti, koja proizlazi iz pomnog i kritičkoga korištenja izvora te

dosljednoga praćenja institucija i pojedinaca u odgovarajućim povijesnim, političkim, ideološkim pa i gospodarskim kontekstima, knjiga ima golemu kulturnu i nacionalnu vrijednost..." (str. 402). U drugoj akademik Nikša Stančić naglašava da „monografija [...] sadrži cjelovit pregled djelovanja dominikanskog reda na hrvatskim prostorima [...] Cjelovito i sustavno je prikazana djelatnost dominikanaca u skladu s njihovom vjerskom, društvenom i kulturnom misijom koju su preuzeli prilikom osnivanja u 13. st. i koju su provodili dolaskom na hrvatske prostore prilagođavajući je potrebama promijenjenih prilika od srednjega vijeka do najnovijeg doba ... „ (str. 402).

II. Ovako predstavljena knjiga trebala bi, kako sadržajem tako i načinom obrade, biti „vrhunski proizvod” ili „zadnja riječ” znanosti o predmetu koji obrađuje i, kao takva, nezamjenjiv doprinos ne samo poznavanju uloge Dominikanskog reda u hrvatskom narodu nego i hrvatskoj historiografiji uopće. Međutim, birane riječi i pohvale uvaženih predstavljača i recenzenata, onako kako su napisane, lako mogu navesti na krivi zaključak o pravoj vrijednosti knjige. Onaj tko malo pomnije pročita knjigu ne može se oteti dojmu da je vjerojatno nijedan od njih nije pročitao ili nije ništa razumio kad je izricao onakve vrijednosne sudove. Njihove recenzije mnogo više podsjećaju na marketinško reklamiranje nekog proizvoda koji treba ne samo pohvaliti nego i nahvaliti da bi ga netko kupio. No naročit problem predstavlja činjenica što za tu kvalitetu „proizvoda” jamče nesumnjivo časni i ugledni ljudi u čije znanje i poštenje ne bi trebalo sumnjati. No u znanosti, kao inače u životu, nije važno tko je rekao, nego što je rekao! „Amicus Plato, sed magis amica veritas”!

Ono što odmah upada u oči kad se malo pomnije čita ova ilustrirana knjiga jest da njezin autor nedovoljno poznaje ili ne priznaje ni izvore, ni dosadašnju literaturu o predmetu o kojemu piše „otkrivajući” tako ono što su drugi mnogo prije njega otkrili. Pomniji uvid u njegovu bibliografiju (str. 340-342) na koju se tako često poziva i čitanje njegovih radova otkrivaju da se nije mnogo bavio istraživačkim radom nego pisanjem popularnijih kompilacija ovisno o trenutku koji je nešto zahtijevao popularizirajući ih preko časopisa *Croatica christiana periodica* [CCP] koji uređuje kao velika znanstvena „otkrića” dajući im više-manje zvučne naslove. Tu se izvješt-

bao u tehnici skrivanja svojih pravih izvora i simuliranja izvornosti svojih tvorevina. Da ostavi dojam autentičnosti svojih „otkrića”, on se neprestano poziva na njih kao jedinim izvorom u nastojanju da će takvim „zamagljivanjem” manje upućenima „dokazati” izvornost svog rada. U slučajevima kada se ipak poziva na nekog drugog autora ili neki izvor, on ga nerijetko uopće ne razumije ili ga krivo tumači. Obilna upotreba fusnota ima za svrhu pokazati da je on, i to samo on, prvi i jedini, o tomu pisao.

Druga stvar koja se može primijetiti čitajući ovu knjigu jest selektivan izbor tematike i neujednačenost njezine obrade. Umjesto da u jednoj nevelikoj knjizi pokuša sintetički obraditi glavne teme, njezin autor se prečesto nepotrebno gubi u beznačajnim sitnicama i pojedinostima o kojima je eventualno negdje pisao ili da bi bez ikakva razloga pohvalio nekog svog prijatelja (usp. str. 23, bilj. 16 i 17; str. 60, bilj. 111).

Iz navedenoga nije teško zaključiti da ovoj knjizi nedostaju homogenost i ujednačenost. Ona je zapravo svojevrstni loše komponiran „mozaik” radova petorice autora od kojih je samo jedan istaknut u naslovu, pa ni obrada tema nije mogla biti ujednačena. Mnogi su važni aspekti bogate prošlosti Dominikanskog reda na hrvatskom prostoru u proteklih osam stoljeća jednostavno ispušteni ili površno obrađeni, pa bi se lako mogla steći ne samo djelomična nego i kriva predodžba o njemu. Tu, prije svega, mislim na brojne hrvatske dominikance koji su se istakli kao profesori na uglednim inozemnim sveučilištima, propovjednici, znanstvenici, pisci koji su se istakli u raznim znanstvenim disciplinama kao što su teologija, filozofija, politologija, biografija, diplomacija, novinarstvo, prosvjetni rad u narodu itd. Od prosvjetnih ustanova nije ni rečeno ni riječi o javnoj gimnaziji u Dubrovniku iz 1626. godine kao jednoj od prvih u Hrvatskoj. Nije spomenuta ni ženska grana Dominikanskog reda sa samostanima u Dubrovniku, Splitu, Starom Gradu na Hvaru, Ninu, Zadru i Karlobagu te i njihov doprinos duhovnosti i kulturi. Ništa nije rečeno ni o kulturno-umjetničkom blagu sačuvanom u dominikanskim samostanima i crkvama. Ti propusti su to veći ako se zna da o svemu tomu postoji stručna literatura za koju autor ove knjige nije znao ili, u svom stilu, nije htio znati jer se on nije time bavio. Možda je tako i bolje, jer bi možda i to pokušao prikazati kao svoje

„otkriće”. Nije stvar samo u tomu što je na taj način prešućen znatan dio kulturno-vjerske baštine, nego i u tomu što je čitateljima, koji bi željeli imati malo suvisliju i zaokruženiju i cjelovitiju predodžbu o ulozi dominikanaca u proteklih osam stoljeća ili pak produbiti svoje znanje o određenim pitanjima, ta mogućnost jednostavno i jednostrano uskraćena.

Upitna je i metodologija kojom se glavni autor služi da bi dokazao svoje tvrdnje. Umjesto da, barem u važnijim pitanjima, svoje tvrdnje potkrijepi navođenjem odgovarajućih tekstova ili barem uputi na njih, on, umjesto toga, obično upućuje na neki svoj drugdje objavljeni rad, koji u mnogo slučajeva nije ništa drugo nego obična kompilacija tuđih radova. Sve to, razumljivo, dovodi u pitanje njegovu ozbiljnost i vjerodostojnost.

Ta vjerodostojnost je umanjena i stilom kojim je knjiga napisana. Umjesto racionalna, mirna, staložena, objektivna izlaganja činjenica i smirenog izvođenja zaključaka, autor odveć često pada u patetiku služeći se neprimjerenim panegiričkim stilom prema onoj: „kad već nisu jaki argumenti neka su barem jake riječi”, misleći valjda da će gomilanjem epiteta njegove riječi biti uvjerljivije. On naprosto izgara od želje da ustvrdi ili zaključi nešto novo i (pre)važno obično ne nudeći za to nikakvih dokaza nego samo bombastične riječi. Prečesti su izrazi kao npr. „ugledni dubrovački dominikanac” (str. 25), „učeni i širom Europe proslavljeni dubrovački dominikanac” (str. 88), „animator Baselskog koncila” (str. 25), „učeni zagrebački biskup” (str. 87), „učeni Hrvat” (str. 116), „zaštitnik siromašnih” (str. 87), „zemaljski moćnici” (str. 87), „marginalni ljudi” (str. 87), „prezaduženo seosko stanovništvo” (str. 87), „ugledni profesor i ambasador Pariškog sveučilišta” (str. 115), „Dubrovčani su se oglušili na apel svog slavnog sugrađanina” (str. 88), „Ivan Stojković je bez sumnje najčasnije ime iz plejade dubrovačkih dominikanaca...” (str. 97). Jake riječi, a slabi ili nikakvi argumenti! Takav neprimjeren stil u jednom radu koji pretendira da bude znanstven ne samo da dovodi u sumnju objektivnost njegova autora, nego i može iritirati čitatelje. U tim izjavama, osim neprimjerene patetike, ima na desetke sadržajnih netočnosti. Pogledajmo malo iz bližega pojedine dijelove ove knjige.

legijem u Monte Garganu (Italija)” (str. 25) preuzevši za to podatke iz moje monografije GUDRZ u kojoj sam donio sve bitne podatke o tom kolegiju (str. 281-282). Koliko razumije ono što odatle preuzima pokazuje činjenica da ne zna da „Monte Gargano” nije mjesto („u Monte Garganu”), nego područje ili najveći talijanski poluotok u Jadranskom moru, a mjesto u kojemu se nalazio kolegij zvalo se S. Giovanni Rotondo. 4. On isto tako, govoreći o zadarskom samostanu (str. 25-28), „zaboravlja” da sam o njemu objavio ne samo netom spomenutu veliku monografiju, nego i nekoliko znanstvenih rasprava, a u svojoj fusnoti upućuje na jedan članak od svega 5 stranica (str. 28, bilj. 22). 5. Slično postupa i u drugim slučajevima. O samostanu u Trogiru poziva se na tobožnji podatak iz Generalnog arhiva u Rimu (str. 29, bilj. 28), a preuzeo ga je iz moje studije o tom samostanu („Prilozi za povijest umjetnosti u Dalmaciji”, PPUD, 41/2005-2006, str. 67-107); 6. isto tako za samostan u Kotoru (str. 29, bilj. 29) preuzet iz moje studije o tom samostanu: PPUD 28/1989, str. 129-141; 7. za samostan u Starom Gradu na Hvaru poziva se na jedan „magistarski rad” koji taj samostan tek usput spominje (str. 29, bilj. 30), a prešućuje cijelu moju studiju o povijesti tog samostana PPUD, 39/2001-2002, str. 311-353; 8. za samostane na Krku, Rabu i Ugljanu (str. 29, bilj. 33) preuzeo je podatke iz moje knjige *Congregatio Ragusina Ord. Praed. 1487 – 1550* [CROP], Rim, 1972, str. 42-43); 9. Za čiovski samostan se poziva na tobožnji izvor iz Generalni arhiv reda u Rimu (str. 29, bilj. 34) preuzet iz moje studije o tom samostanu PPUD 31/1991, str. 79-95; 10. Za korčulanski samostan navodi jedan tobožnji arhivski podatak (str. 29, bilj. 36), a „ne zna” za moju monografiju. Pet stoljeća dominikanske nazočnosti u Korčuli: 1498. – 1998 (Zagreb 1998.) u izdanju Hrvatske dominikanske provincije koja ima sjedište u istom samostanu u kojemu on živi, u kojoj je to sve vrlo detaljno obrađeno. 11. Za dugi i složeni proces reforme dalmatinskih samostana u XV. st. Šanjek zna jedino iz moje knjige CROP, a on se „poziva” na jednu odluku generalnog kapitula (str. 31, bilj. 37); 12. Na str. 98. donosi sažetak mojih istraživanja o radu na povijesti, osobito biografskom dubrovačkih dominikanaca, bez ijedne riječi koja bi upućivala na autora tog rada (usp. S. M. Cerva, *Bibliotheca Ragusina, I, Zagrabiae, Academia scientiarum et artium Slavorum Merdionalium*, 1975 [BR] str. VII-LVIII. 13. Govoreći o Vlahu (Blažu) Constantiniju (str. 264) navodi sve izvore i

literaturu iz moje doktorske disertacije CROP (str. 160-163) „zaboravivši” to navesti; 14. Naširoko govori o „podacima iz izvješća generalnih pohoditelja (vizitatora), pohranjenih u Arhivu generalne kurije Reda braće propovjednika u Rimu...” (str. 27) ne naznačivši da sam to izvješće u cijelosti objavio u GUDRZ, str. 258, 324, 333, 554, 557, 562, 622-624, 671, 765, 759-765 i u studiji HDK, str. 305-307. 15. Isto tako „zaboravlja” navesti da je podatke o samostanima u Brinju, Kraljevici, Verudi itd. uzeo iz mojih RPGDR, str. 216, br. 1113 i HDK, str. 300. 16. Za podatke o dubrovačkim dominikancima Augustinu Nalješkoviću, Klementu Ranjini, Grguru Budisaljiću, Arkandjelu Gučetiću, Ambrozu Ranjini i Serafinu Crijeviću (str. 97-98) nije naveo da ih je uzeo iz moje knjige CROP, str. 131-145, 153-195 i uvoda u BR, sv. I, str. VII-LXXIX. 17. Slično postupa kada donosi prikaz povijesti dominikanaca u Bosni (str. 49-51). Uočljiv je njegov napor da nađe bilo kakvo djelce koje bi sadržavalo neki spomen djelatnosti dominikanaca u Bosni, a „ne zna” za cijelu knjigu *Dominikanci u srednjovjekovnoj Bosni* (Đakovo 1996) u kojoj sam donio sve poznate izvore i najznačajniju literaturu o tom pitanju. Međutim, njegov arhivski navod (str. 49, bilj. 97) otkriva da je ne samo za nju znao nego se njome i služio (str. 30, bilj. 78). 18. Pišući o hvarskom biskupu Tomi Tomasiniju iz XV. st. (str. 117), preuzima sadržaj iz moje studije *Toma Tomasini: hvarski biskup, teolog i diplomat 1429. – 1462.* (Starine” HAZU 63/2005, str. 91-162) u kojoj sam na temelju arhivskih istraživanja i izvorne literature svestrano obradio njegovu biografiju, a Šanjek se „poziva” na *Franjevačku Bosnu Dominika Mandića* (Rim 1968) koji tek usput i to netočno spominje Tomasinija ne znajući čak ni njegovo podrijetlo ni pravo ime. Doista zvuči vrlo nevjerojatnim da Šanjek kao član HAZU ne zna za moju nedavno objavljenu studiju upravo u izdanju te ustanove, a zna za jedno razmjerno rijetko Mandićevo djelo pretiskano prije više od 50 godina u inozemstvu, to više što Mandić uopće ne govori ono što mu on pripisuje. 19. Njegov „Popis provincijala i vikara” (str. 61-77) nije ništa drugo nego kompilacija popisa koji sam objavio u knjizi *Dominikanci. Povijest Reda u hrvatskim krajevima* (Zagreb 1997, str. 177-196) na temelju arhivskih i svih objavljenih izvora. 20. U istom stilu je napisano njegovo poglavlje o „Benjaminu Hrvatima (15./16. st.)” (str. 184-185) za koje je, osim nekoliko beznačajnih

sitnica, upotrijebio gotovo sve iz moje knjige GUDRZ, str. 578-579, 583-587, 577, 579, 584. Tako u nedogled.

Šanjek „previđa” takve činjenice kao što su: da sam na temelju izvorne arhivske građe prikupljene u zemlji i inozemstvu s povijesnog i kulturno-umjetničkog gledišta monografski obradio historijat ne samo nekadašnje Dalmatinske, danas Hrvatske provincije, nego i Dubrovačke kongregacije; otkrio postojanje dviju drugih dominikanskih kongregacija (pod-provincija) za koje nitko prije nije znao: Senjske ili Hrvatske i jedinstvene Štajerske, Koruške i Hrvatske kongregacije; monografski obradio historijat sljedećih samostana: u Kotoru, Župi Dubrovačkoj, Dubrovniku, Gružu, Korčuli, Starom Gradu na Hvaru, Trogiru, Čiovu i Zadru; da sam obradio i u stručnim časopisima objavio povijesno-umjetničko blago sačuvano u tim i drugim samostanima. Većina samostana koji su doneseni na geografskoj karti u Šanjekovoj knjizi moje je otkriće: u Verudi kod Pule, Rijeci, Trsatu, Kraljevici, Cresu, Brinju, Podslunju u Lici, Koprivi kod Obrovca, Banju na otoku Pašmanu, Sv. Mihovila Arkandela kod Trogira, Poljicima kod Splita, Sv. Klementa na otočiću ispred grada Hvara, Šćedru, Šipanu, Rudi, Herceg Novom, Otoku, Žaniću i Budvi. Bilo je i samostana na našim prostorima o kojima sam pisao, a nisu navedeni ni u knjizi, ni označeni na donesenoj geografskoj karti. O svemu tomu ni riječi u knjizi koja obrađuje upravo tu tematiku. Autor je ove knjige, u najmanju ruku čitateljima uskratio pravo da znaju što je o kojemu predmetu objavljivano. Ispuštam ostale primjere radi manjka prostora.

Akademiku Šanjeku kao da sve to nije dosta, nego i izmišlja dokumente pa čak prepričava njihov nepostojeći sadržaj. Evo primjere: „Među dvadeset i tri najvrijednija kodeksa dominikanske knjižnice u Zadru svakako je onaj ‘fratris Martini de Iadra, lectoris’, koji sadrži *Abstractiones de libro Sententiarum* i *De potentiis animae Martini iz Zadra...*” (str. 102). Problem je u tomu što takav kodeks nikada nije postojao u knjižnici zadarskog samostana, nego samo mašti autora ove knjige (v. taj u cijelosti objavljeni katalog u mojoj monografiji GUDRZ, str. 700-703).

Potrebno je reći i nekoliko riječi o poglavlju Galeriji hrvatskih dominikanaca (str. 135-238) u kojemu su na dugo i široko doneseni životopisi dvanaestorice istaknutijih hrvatskih dominikanaca.

Međutim, uopće nije jasan kriterij po kojemu je jednima posvećeno toliko prostora, a mnogi drugi, još značajniji, nisu ni spomenuti. U te propuštene spadaju: Ivan Polikarp Severitan (1472. – oko 1530.), jezikoslovac, najstariji hrvatski politolog i jedan od prvih hrvatskih humanista; Nikola Milinović (+ 1451), ugledni i u cijeloj Dalmaciji poznat po učenosti i svetosti; Albert Dujmić Gliričić (oko 1515. – 1560.), bibličar, teolog, istaknuti profesor i rektor na nekoliko talijanskih sveučilišta i ugledni teolog Tridentskog sabora; Dominik Buća (oko 480. – 1560) i njegov brat Vinko (1475. – 1550.), ugledni teološki pisci i javni djelatnici; Ivan Dominik Stratiko (1732. – 1799.), bibličar, teolog, jezikoslovac, povjesničar, fiziokrat, prirodnanstvenik, borac za upotrebu hrvatskog jezika, narodni prosvjetitelj, najugledniji predstavnik hrvatskog prosvjetiteljstva, cijenjen i poznat u gotovo cijeloj Europi po desetcima najrazličitijih djela; Dionizije Remedelli (1711. – 1793.), ugledni filozof, teolog, diplomat i povjesničar.), prvi hrvatski novinar Nikola Dominik Budrović (1773. – 1847.); Jordan Kuničić (1908.-1974.), jedan od vodećih hrvatskih teologa nakon Drugog svjetskog rata); Rajmund Kupareo (1914.–1996.) filozof, estetičar i pjesnik međunarodnog glasa i mnogi drugi. To su samo neki doista istaknuti ljudi koji bi našli mjesta u svakoj enciklopediji, posebno u bio-bibliografskim djelima Dominikanskog reda. O njima postoji obilna literatura, a o nekim su održani i znanstveni skupovi. Njih je nemoguće preskočiti ako se želi stvoriti koliko-toliko zaokružena predodžba onoga što su dominikanci bili i značili na hrvatskom tlu. Šanjek ih nije ni spomenuo.

Zaslužuje kratak osvrt i poglavlje Leksikon hrvatskih dominikanaca (str. 246-334) koji sadrži imena 1110 hrvatskih dominikanaca, ali ne samo njih. Među njima ima također Albanaca i Talijana koji nikada nisu bili članovi Dalmatinske provincije. Poredani su na nesustavan način: neki po abecednom redu osobnih imena, drugi po prezimenima; o nekima uz ime nije navedeno nikakav izvor, o drugima prava bibliografija i to po dva puta (npr. Kažotić Augustin, str. 292; Polovinić Luka, str. 316) i dr. I ovdje je autor obilno posegnuo za mojim radovima i tu navedenim izvorima. Po približnoj procjeni, oko 90% tih imena prvi put je izišlo na vidjelo u mojim radovima. Samo u RPGDR takvih je imena preko 800, a ostali su uzeti iz mojih

drugih publikacija, naročito iz GDDRZ gdje je dobar dio njih monografski obrađen.

No ako navođenje ili nenavođenje pojedinih imena može biti stvar osobnog izbora, to ni u kojem slučaju ne može biti odnos prema izvorima kojima se neki autor služi., osobito ako je neki od njih prvi o tomu pisao. Čini se da akademik Šanjek to načelo ne poznaje i ne priznaje. On jednostavno bez ikakve naznake uzima i preuzima plodove moga rada stavljajući ih pod svoje ime i to ponavlja po nekoliko puta. Navest ću samo nekoliko takvih primjera:

G. 1978. objavio sam znanstvenu studiju Fr. Paulus Hungarus seu, ut alii volunt, Dalmata O.P. („Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine” br. 7-8/1978, str. 131-156) o značajnoj ličnosti iz samih početaka Dominikanskog reda fr. Pavlu kojega se dotle u povijesnoj literaturi smatralo Mađarom („Hungarus”) otkrivši da se zapravo radi o Hrvatu iz Dalmacije. Budući da se radi o višestruko značajnom čovjeku (najstarijem poznatom sveučilišnom profesoru, jednomu od prvih drugova sv. Dominika, prvom provincijalu i osnivaču provincije Ugarsko-hrvatskog kraljevstva, piscu nekih značajnih djela itd.), Šanjek nikada i nigdje nije naveo o čijem i kakvom se otkriću radi, nego o fra Pavlu piše čak jedno cijelo poglavlje tobože na temelju vlastitog istraživanja i saznanja (str. 139-149). Kada je, iz jednoga ili drugog razloga, ipak prisiljen spomenuti moje ime, on ga navodi u fusnoti i to nakon jednog svog rada napisan na osnovi moje prije spomenute studije, želeći valjda time reći kako sam, eto, nakon njega, i ja o tomu nešto napisao (str. 12, bilj. 4). No i tu je studiju „zaboravio” uvrstiti u svoju Bibliografiju.

Osim te „uglađene metode prisvajanja” rezultata mojih istraživanja „u rukavicama”, u ovoj Šanjekovoj knjizi, i ne samo u ovoj, ima i primjera otvorene otimačine mojih istraživanja. Cijelo poglavlje posvećeno Vinku Paletinu, kojemu je u ovoj knjizi posvetio punih 13 stranica (str. 197-210), napravljeno je na osnovi izvornog gradiva koje je u doslovnom smislu nezakonito ugrabio od mene. To gradivo sam skupa s pokojnim o. Antoninom Zaninovićem više godina skupljao u vidu izrade jedne knjige o Paletinu. O tom najbolje svjedoči moj već spomenuti rad Regesti pisama generala Dominikanskog reda poslanih u Hrvatsku 1932. – 1600. u kojemu je g. 1978. glavnina tog gradiva objavljena. Slučaj je htio da sam krajem 1972.

iz Dubrovnika prešao u Rim radi predavanja na sveučilištu, a svega nekoliko mjeseci iza toga umro je o. A. Zaninović. Šanjek je tu situaciju iskoristio da, u mojoj odsutnosti, prisvoji tu građu. Iako je bio na to upozoren te mu je od starješina bilo naređeno da mi vrati tu građu kao zakonitom vlasniku, on mi je, nakon što ga je fotokopirao, vratio samo jedan dio. U međuvremenu se požurio da sve to gradivo objavi pod svojim imenom. (Za opširnije i preciznije podatke o tomu upućujem na svoj rad Mala povijest velike građe („Dubrovnik” V, 1994, br. 3, str. 148-152). I kao da mu to nije bilo dosta, više puta ga je objavljivao pod različitim naslovima i u različitim publikacijama. Ne radi se, dakle, čak ni o običnoj krađi, nego o otimačini plodova tuđeg dugogodišnjeg rada. Osim pismenih podataka koje je u ovoj knjizi upotrijebio, donio je i Paletinovu kartu Španjolske iz 1550. (str. 196) zbog koje je autor ovih redaka 1971. godine putovao u Veneciju i u Museo Correr osobno naručio njezino snimanje. Šanjek i u ovoj knjizi, neprestanim navođenjem tih svojih radova i prešućivanjem što je potpisani o tomu pisao u zemlji i inozemstvu, želi ostaviti dojam da se radi o njegovu znanstvenom „otkriću”.

Poseban osvrt zaslužuje poglavlje Dominikanci i razvoj hrvatskog školstva (str. 79-90). Sudeći po čestom navraćanju na tu temu kako u ovoj knjizi tako i u drugim njegovim radovima čini se da ta tema autoru ove knjige naročito leži na srcu. On naprosto sav izgara od želje da dokaže svoju kompetentnost i tom području. No da li mu to polazi za rukom? Njegov prikaz, blago rečeno, odaje nepoznavanje osnovnih spoznaja povijesti školstva i vrvi brojnim i krupnim netočnostima. Odvelo bi nas predaleko kada bismo se, makar i vrlo kratko, osvrnuli na sve njegove netočnosti, pa se ograničavamo na neke najvažnije.

Prije svega, akademik Šanjek kako u ovoj knjizi, tako i u mnogim drugim svojim radovima, naprosto obasipa hrvatsku javnost svojim „otkrićem” da je zagrebački biskup Augustin Kažotić (1303. – 1322.) „utemeljio u Zagrebu katedralnu školu, prvi viši studij u Hrvata u kojem se naziru fakulteti artium i teologije” i to, ništa manje, nego „po uzoru na Fakultet artium Pariškog sveučilišta, dominikanskih ‘svečanih studija’ i 18. kanon Trećega lateranskog sabora (1179)” (str. 81 i 155). On čak u jednom podnaslovu inzistira da je biskup Kažotić „utemeljitelj prvog visokog učilišta u Hrvata” (str.

155). Na čemu temelji svoje senzacionalno „otkriće”? Na Statutima zagrebačkog kaptola koje je g. 1334. sastavio kanonik Ivan, arhida-kon Gorički. No da li on to doista tvrdi? Evo što o tomu doslovno kaže: „Budući da su tijekom vremena sami učitelji katkad zatečeni kako od svojih đaka, kako nas je iskustvo učilo, utjerivali stvari, a nisu ih molili, što ga časni otac gospodin Augustin, svete uspome-ne, negdašnji pobožni biskup naše crkve, smisao i značenje odredbe samoga Lateranskog sabora za upućivanje učitelja – da ne bi povre-đivali teško svoju savjest prisvajajući sebi ono što nije dopušteno – proglasio je prije i na ovaj način, da učitelj školaraca naše crkve tako mora primati prihod jedne kanoničke nadarbine, kako je napri-jed rečeno, da od siromašnih školaraca, koji prose ili bi prosili, kad ih ne bi tkogod uzdržavao, ne traži ništa...” (usp. Statuta Capituli Zagrabiensis saec. XIV: „Monumenta historica episcopatus Zagra-biensis”, II, ed. I. K. Tkalčić, Zagreb 1874, str. 77-78; S. Razum, Prilozi za povijest Crkve u Hrvata: „Tkalčić, godišnjak za povje-snicu Zagrebačke nadbiskupije, br. 5, Zagreb 2001, str. 697-706). Tu, dakle, nema ni riječi o nekom ustanovljenju ili utemeljenju neke nove škole, nego samo o nekim novim odredbama za već postojeću školu glede davanja koja su neki učitelji tražili od svojih školaraca. Još više iznenađuje Šanjekova tvrdnja da katedralna škola koju je navodno ustanovio biskup Kažotić „podsjeća na više studije artium i teologije primjenjivane na europskim visokim školama i sveučili-štima.” To bi, dakle, značilo da su katedralne škole bile viša učilišta! Doista nečuvena i nevjerojatna tvrdnja koja odaje totalno nepozna-vanje predmeta. Katedralne škole su u srednjem vijeku bile osnovne škole u kojima su se, po programu „triviuma”, pružale elementarne spoznaje ondašnje pismenosti. Predmeti koji su se u njima predavali bili su: gramatika, retorika i dijalektika. Iz takvih su se škola tijekom vremena razvila prva sveučilišta. Ustvrditi, dakle, da je katedralna ili „osnovna” škola bila „viši studij”, čista je besmislica koja odaje totalno neznanje našega akademika osnovnih spoznaja iz povijesti srednjovjekovnog školstva. On čak ne zapaža da se takva tvrdnja u logici zove „*contradictio in terminis*” („niže je više” - „više je niže” ili: osnovna škola nije osnovna, nego visoka škola ili sveučilište!) Doista nečuveno! No stvar postaje još bizarnijom kada on zaborav-lja što je upravo rekao pa nastavlja: „Želja je učenog trogirskog do-minikanca i zagrebačkog biskupa da se sve studente bez razlike po-

dučava 'barem u osnovama [kurziv je moj] ljudskog znanja, prema njihovoj nadarenosti i sposobnostima, ne na isti način za sve nego raznoliko, onako kao što se i sposobni liječnici služe različitim lijekovima za liječenje različitih vrsta bolesti" (str. 83). Iako, dakle, sam Kažotić kaže da je njegova namjera podučiti mladiće „barem u osnovama ljudskog znanja”, akademik Šanjek kao ne razumije ni hrvatski pa odmah iza toga još jednom ponavlja da je „Kažotićev ustroj katedralne škole u Zagrebu prvi je poznati viši studij na hrvatskome etničkom i kulturnom prostoru u kojemu se naziru fakulteti artium, teologije i prava...” (ondje). Da se ne radi ni o kakvoj zabuni dokazuje i naslov da je biskup Kažotić „utemeljitelj prvog visokog učilišta u Hrvata” gdje – između ostaloga – po tko zna koji put u istoj knjizi tvrdi sljedeće: „Kažotićeva odlučnost da se zlu neznanja suprotstavi prosvjetom dovest će do ostvarenja zamisli da se u Zagrebu osnuje prvo visoko učilište u Hrvata” (str. 155-157). Činjenica je da biskup Augustin ne samo da nije „utemeljitelj prvog visokog učilišta u Hrvata”, nego čak ni katedralne (niže) škole, nego je samo donio neke propise ili, ako već hoćemo, reformirao već postojeću školu. Akademik Šanjek brka i mnoge druge pojmove iz povijesti visokog školstvu. Raspoloživi prostor mi ne dopušta da se na sve, makar i vrlo ukratko, osvrnem.

Drugo veliko Šanjekovo „znanstveno otkriće” iz povijesti školstva je da je Ivan Stojković predlagao Dubrovčanima da u svom gradu osnuju jedno generalno učilište ili sveučilište. „Ivan Stojković u jesen 1424. posjećuje grad. Parafrazirajući biblijski tekst „Bit će ti na čast” (Lk 14,10) ugledni profesor i ambasador Pariškog sveučilišta 1. listopada 1424. s propovjedaonice apelira na sugrađane da po uzoru na znamenite talijanske sveučilišne gradove i oni u Dubrovniku osnuju generalni studij [sic!], jer 'ništa nije časnije ni odličnije od njegovanja kreposti i kulture'. Učeni, i širom Europe proslavljeni dubrovački dominikanac 'iz vlastite pobude i na čast rodnoga grada' predlaže da će i sam za početak pripremiti niz predavanja iz Svetoga pisma i to 'modo vulgari' ili 'modo litterali', tj. na narodnom (hrvatskom) i na književnom (latinskom) jeziku' (str. 88). I umjesto da i ovo svoje „otkriće” potkrijepi makar kraćim izvornim tekstom kako bi nas u to uvjerio, naš akademik nudi samo signaturu sveučilišne knjižnice u Baselu i upućuje na jedan svoj rad! Doista nečuveno!

No, bez obzira na ovakav za njega karakterističan način dokazivanja, pogledajmo da li to Stojković doista kaže i da li je – kako je isti autor naveo na jednom drugom mjestu – predložio osnivanje „prvog hrvatskog sveučilišta” (usp. „Brački zbornik“ br. 22, str. 160)? Evo tog Stojkovićeve teksta u hrvatskom prijevodu našega akademika: „Iz vlastite pobude, na čast grada i radi promicanja katoličke vjere i pobožnosti u srcima vjernika, a u skladu sa svojim zvanjem [...] u ovo zimsko doba kada hladnoća pritišće tijelo i osjetila duh – odvojen od vanjskih stvari – našu dušu usmjerava upoznavanju dobra i razmišljanju o samome sebi [...] odlučio sam izložiti nešto iz Svetoga pisma, bilo na narodnom (hrvatskom) bilo na književnom (latinskom) jeziku, u mjestu i u vrijeme koje se vama (tj. Dubrovčanima) sviđa, bilo da to sastavim ili pročitam prema shodnosti i vašim željama” [Basel, Universitätsbibliothek, cod. A VI 35, p. 460: CCP X/1986, br. 17, str. 56-57).

Doista je nečuveno da se na ovakav način interpretira jedan tako jednostavan i jasan tekst! Stojković, dakle, uopće ne govori o nekom „generalnom učilištu” ili „sveučilištu” nego, u najboljem slučaju, o jednoj vrsti teološke škole o čijoj se naravi ne može ništa sigurno reći. U Dubrovniku u to vrijeme nije postojala čak ni obična gradska škola, nego su iz Italije samo povremeno pozivani obični učitelji da mladež podučavaju u osnovama pismenosti. Usput napomenimo i to da je Šanjek i u ovom slučaju „zaboravio” navesti da je već 1958. na taj tekst upozorio franjevac Bonaventura Duda u svojoj doktorskoj disertaciji o Ivanu Stojkoviću (*Doctrina de cognoscibilitate Ecclesiae* (Rim, 1958, str. 15, bilj. 22), ali da tu nije vidio najavu nikakva „sveučilišta”.

Koliko je Šanjekovo njegovo nepoznavanje ne samo opće povijesti, nego i povijesti školstva, pokazuje i njegova tvrdnja da je nekadašnji samostanski lektor bio „osposobljen za predavanje i savjetovanje škole, u kojoj se učenici i studenti, unutarnji i vanjski, klerici i svjetovnjaci, podučavaju u slobodnim umijećima – književnosti, dijalektici, govorništvu, aritmetici, geometriji, astrologiji/astronomiji, glazbi i drugim ‘laičkim znanjima’, osim alkemije, koju isključuju jer se temeljila na tlapnjama, a ne na jasnim znanstvenim pretpostavkama.” (str. 79, 93). Kao dokaz za to, on, kao i u

drugim slučajevima, u fusnoti upućuje na jedan svoj rad u kojemu je, tobože, dokazao tu doista nedokazivu tvrdnju!

III. Ukratko, ova je knjiga, pisana kao prilog velikom osamstoljetnom jubileju osnutka i djelovanja Dominikanskog reda, htjela biti sustavan i sintetičan prikaz onoga što su dominikanci bili u hrvatskim krajevima ili – kako stoji u njezinom naslovu – „osam stoljeća zajedništva” između Hrvata i dominikanaca. Ona je djelo petorice autora. Iz gore iznesenoga teško bi se moglo reći da je ispunila tu zadaću ili, barem ne u onolikoj mjeri i na onaj način kako je uobičajeno u kulturnom svijetu. Radi se, zapravo, o kolažu nasumce odabranih tema iz kojih je nemoguće dobiti suvisao uvid u cjelinu ili uočiti u čemu se zapravo sastoji taj doprinos dominikanaca hrvatskoj vjerskoj i kulturnoj povijesti. Ne ulazeći odveć u pojedinosti, uglavnom se može kazati da se radi o nehomogenom zborniku više slučajno nego smišljeno izabranih tema, preskočenih ili prešućenih činjenica, iz čega ni uz najbolju volju nije moguće stvoriti predodžbu o tomu u čemu se zapravo sastojalo to „osamstoljetno zajedništvo” o kojemu se govori u naslovu.

U zborniku prevladava ime Franje Šanjeka koji je od svojih prijašnjih i drugdje objavljenih radova napravio svojevrsan izbor, narezavši ih jedan iza drugoga i jedan pored drugoga bez sadržajne i logične povezanosti. Zbornik mu je poslužio ne da reče nešto novo ili na nov način, nego da još jednom ponovi ono što je već toliko puta drugdje rekao i napisao. To su u mnogo slučajeva njegova „otkrića” bez pokrića, koja nisu u stanju izdržati nikakvu ozbiljniju provjeru. Dobar dio ih je njegov samo po imenu: jedne je, naime, jednostavno preuzeo od autora ovih redaka, druge krivo interpretirao, treće izmislio ili jednostavno, gdje mu to nije odgovaralo, prešutio. On sustavno i namjerno prešućuje većinu svojih radova o temama koje su obrađivane u ovoj knjizi da se ne bi vidjelo da je, osim njega, još netko o tomu pisao, kako nekomu manje upućenom ne bi palo na pamet uspoređivati njihov sadržaj i tako otkriti njihovu međuovisnost. Samo od vremena do vremena u fusnoti navodi neki svoj rad kao jedan od svojih izvora, a ne i jedini kojim se poslužio, dodajući mu kakvu beznačajnu sitnicu kako bi, u slučaju potrebe, mogao „dokazati” da je i on tu istu stvar istraživao i došao do „istih” ili „gotovo istih” rezultata. Osim tih „u rukavicama” prisvojenih re-

zultata moga rada, u ovoj knjizi ima i otvorene otimačine moga i Zaninovićeve neobjavljenoga gradiva, koje je, unatoč svim upozorenjima, po tko zna koji već put još jednom u ovoj knjizi objavio pod svojim imenom.

Ukratko, autor ove knjige je čovjek koji punih 36 godina otima ili prisvaja plodove tuđeg rada i znanstvenog istraživanja; izmišlja nepostojeće dokumente ili u postojećima vidi što u njima nema; umjesto na tuđe izvorne radove upućuje na svoje neizvorne; namjerno prešućuje radove drugih autora kako bi kod manje upućenih stvorio dojam da on prvi o nečemu piše; podučava druge o stvarima o kojima nema ni osnovnih spoznaja; objavljene dokumente u radovima drugih autora navodi kao da ih on prvi put objavljuje, obmanjujući na taj način javnost svojim „znanstvenim otkrićima”. Ovim konstatacija mogu se dodati mnoge druge koje zbog manjka raspoloživoga prostora ovdje ispuštamo. No i to je dovoljno da se vidi kakvom knjigom Hrvatska dominikanska provincija proslavlja 800. jubilej osnutka svoga reda i prikazuje „osam stoljeća zajedništva” s hrvatskim narodom.

Pročitavši ovu knjigu čitatelj ostaje neugodno iznenađen njezinom površnošću, pristranošću i nekompetentnošću njezina autora, njegovim „friziranjem” pa čak i izmišljanjem činjenica i dokumenata. Na mjestu je da se zapitamo zar Hrvatska dominikanska provincija za tako značajan jubilej doista nije znala ni imala ništa drugo ponuditi javnosti do ove i ovakve knjige? Komu su potrebne ovakve površnosti, pristranosti i izmišljotine koje nisu u stanju izdržati nimalo ozbiljniju kritiku. Istina se brani činjenicama i argumentima, a ne bajkama i praznim riječima! A tih činjenica i argumenata ima najviše upravo u onim djelima koja je autor ove knjige svjesno ignorirao! Već su stari Rimljani znali dobro razlikovati ozbiljnu povijest od one koja je to samo na riječima. „Prva obveza povjesničara je ne reći ništa lažno, ne prešutjeti ništa istinito, ne biti osumnjičen za pristranost ili mržnju” (M. T. Cicero, De orat., II, 15, 62).